ज्यैव ३४३८। आभिस्ता भाज्याः। फलानां चापान्य-
धोऽधः शुद्धानि कीटादीनामुदयासवः स्युर्निरक्षे वा। त
एव मिथुनद्वयमेषाणामित्यर्थः। अत्रोपपत्तिः। क्रान्ति-
वृत्ते वृषभान्ते सूत्रसैकमयं बद्ध्वा द्वितीयमयं कीटान्ते
निबध्यते तस्य सूत्रस्यार्द्धमेकाराशेर्ज्या भवति। एवं सूत्र-
सैकमयं मेषान्ते बद्ध्वा द्वितीयं विंशान्ते तस्य सूत्रस्यार्धं
राशिद्वयस्य ज्या भवति। एवं मेषतुलादौ बद्धसूत्रस्यार्धं
त्रिज्या। एता एव वृषभान्तमेषान्तमीनान्तांशोरान्तवृत्तानां
ज्या भवन्ति यतस्तत्संपातेषु क्रान्तिवृत्ते सूत्राणि बद्धानि।
अतस्तासां त्रिज्यावृत्तपरिणतानां चापान्तराणि कीटा-
दिकानामुदया भवन्तीति गोले प्रदर्शयेत्। इदानीं
पुनः प्रकारान्तरेणाह प्रमि०। "मेषादिजीवास्त्रिज्यहृत्यु-
मौर्व्या ३१४१ घ्नुया हृताः खखदिग्ज्यया वा। चापी-
कृताः प्राग्वदधो विशुद्धा मेषादिकानामुदयासवो वा" गि०।
स्पष्टार्थमिदम्, अस्योपपत्तिर्गोले कथितैव सुगमा च अथ
निष्पन्नांस्तानस्तुताह" प्रमि०।' "तेऽध्याद्रिभूपा १६७०
गुणगोऽद्रिचन्द्राः १७९२ सप्ताग्निनन्देन्दुमिता १९२७
अर्थते। क्रमोत्क्रमस्थाश्चरखण्डकैः स्वैः क्रमोत्क्रमस्यैव
विहीनयुक्ताः। मेषादिवस्तूदयाः स्वदेशे तुलादितोऽमी
च विलोमसंस्थाः। उदेति राशिः समयेन येन तल्लग्नमो-
ऽस्तं समुपैति तेन" गि०। "अत्र धनुःकरणे जीवानां स्थू-
लत्वाद्द्वितीयतृतीयावुदयौ नार्थः सम्यक्पठितौ। अत्र
प्रथमप्रकारेण प्रथम उदयो व्याख्यातः। द्वितीयादिप्रकारेण
द्वितीयतृतीयौ। शेषं स्पष्टार्थम्। अस्योपपत्तिः। निरक्ष-
स्वदेशार्कोदययोरन्तरं चरम्। निरक्षे स्वदेशे च मेषादिः
समसुदेति। मेषान्त आदौ क्षितिजे, तत उन्मण्डले
भ्रमति। अतश्चरखण्डोनो मेषोदयः स्वदेशोदयो भवति।
एवं वृषमिथुनयोरपि। कर्क्यादौ तु चरखण्डानामुपची-
यमानत्वाद्धनं तानि परिणमन्ति। तुलादौ तूत्क्रमखण्ड-
स्याधःस्थितत्वाच्चरखण्डानि धनं भवन्ति। मकरादौ
तु चरखण्डानामपचीयमानत्वादृणं परिणमन्ति। इत्यादि
गोले सम्यग्विलोक्यते" प्रमि०। "चरखण्डाश्च तत्रैवोक्ता
यथा 'स्वदेशजैस्तच्चरखण्डकैर्वा लघुज्यकाद्यैर्दिनदोस्त्रिभा-
गात्। मेषादिराशित्रितयस्य यानि चराण्यधोऽधः परि-
शोधितानि। तानि स्वदेशे चरखण्डकानि दिङ्नागसत्रं यु-
गुणै१०।८। ३/२० विनिघ्नी। पलप्रभा तोयपलात्मकानि
स्थूलानि वा सुचरखण्डकानि। स्थूलं चरं चाम्बुपलात्मकं तैस्तत्प्राणचापं यदि वापि सूक्ष्मम्" गि०। "अथ वा
चरं वक्ष्यमाणैस्त्रिभिः खण्डकैः स्वदेशजैर्लघुज्याप्रकारेणा-
यमितदशाप्रमित्यादिना साध्यम्। कस्मादित्याह। रविदो-
स्त्रिभागात्। अर्कस्य सायनांशस्य यो भुजस्तस्य यस्त्रिभा-
गस्तस्मादयमितदशाप्रमित्यादिना। अथ खण्डकानि।
मेषादिराशित्रयस्येत्यादि सुगमम्। अथ स्थूलखण्डकैर्य-
च्चरं तत् स्थूलं पानीयपलात्मकं भवति। तत् षड्गुणं
प्राणात्मकम्। तस्माद्यदि धनुः क्रियते तदा सूक्ष्मं चरा-
र्धं स्यात्। अत्रोपपत्तिः। एकमङ्गुलं पलमां प्रकल्प्य
रवहिलिराशीनां पृथक् चराण्यानीय तानि षड्भिर्वि-
भज्य पानीयपलात्मकानि कृत्वा यावदधोऽधो विशोध्यन्ते
तावद्दिङ्नागसत्रं यमगुणा उत्पद्यन्ते। अतोऽनुपातः।
यद्येकाङ्गुलया पलमयैतानि चरखण्डानि तदेष्टया कि-
मिति। एवं चरखण्डानि स्युः। परं तानि व्यात्मकानि
यतः पूर्वं स्वल्पत्वात् एतुर्नोत्पन्नम्। अत एव तत्प्राण-
चापं यदि वापि सूक्ष्मम्" इत्युक्तम्। खण्डकैश्चरकरणे
लघुज्यासाधनवासना। तत्र लघुज्याखण्डकानि नव
चरखण्डकानि त्रीणि परमे राशित्रये भुजे यथा त्रीणि
लभ्यन्ते। तदर्थं रविदोस्त्रिभागादित्युक्तम्" प्रमि०।
गोलाध्याये च उदयान्तरकर्मोपपत्तियुक्तं देशान्तर
सहितं स्पष्टतया तत्साधनमुक्तं यथा "अङ्गणो
मध्यमसावनेन स्फुटसावनस्य। तदुत्प-
खेटा उदयान्तराख्यकर्मोद्भवेनोनयुताः फलेन। लङ्कोदये
सुर्न कृतास्तथाद्यैर्यतोऽन्तरन्त्रस्तमयस्य कस्य" गि० योयमङ्गणो
आगीतः स मध्यमसावनेनैव कुतः? स्फुटसावनस्य चलत्वात्
तथाविधेनानुपातेन स्फुटो नायातीत्यर्थः युगादेरारभ्य
वर्तमानरविवर्षादेः प्राक् यावान् मध्यमसावनस्तावानेव
स्फुटसावनः स्यात् किन्तु रविवर्षादेरूर्ध्वं यावान् मध्यमसा
वनस्तावान् स्फुटः अतस्तदुत्पखेटा उदयान्तराख्यकर्मो-
द्भवेन फलेनोनयुताः सन्तो लङ्कोदये सुर्नान्यथा लङ्का-
यां भास्करोदये मध्या इति यदर्थं तदेव। अथोदयान्तरकर्माह" प्रमि० "मध्यार्कभुक्त्याप्तसवीनि
रक्षे ये ये च मध्यार्ककलासमानाः। तदन्तरं यत्
स्फुटमध्ययोस्तत् द्युपिण्डयोः स्यादिवरं गतिघ्नम्।
हृतं द्युरात्रासुधिराप्तलिप्ता हीनाप्तहारोदसवोऽल्पकाः
स्युः। तदन्यथाद्यास्तु निजोदयैर्वा लङ्कासु पूर्वं विहितं तदा-
नीम्। कृतं तथा स्यान्चरकर्मनिघ्नं कर्म प्रहाणासुदयान्त-
राख्यम्" गि०। "सायनांशेन रविणा मेषादेरारभ्य ये भुक्ता-
राश्ययस्तत्प्रवर्त्तिनो ये निरक्षोदयासवो गगनमूधरषट्क-